

safejournalists.net

Indeks sigurnosti novinara Zapadnog Balkana

Bosna i Hercegovina 2021 – Narativni izvještaj

SADRŽAJ

PRAVNO I ORGANIZACIJSKO OKRUŽENJE

7

PREVENCIJA

18

PROCES

28

STVARNA SIGURNOST

35

Uvod

Indeks sigurnosti novinara Zapadnog Balkana (WB-JSI) je istraživački utemeljen alat dizajniran sa ciljem da izmjeri i prati promjene u odgovarajućem društvenom i političkom okruženju zemalja Zapadnog Balkana, koje imaju direktan i indirektan utjecaj na sigurnost novinara i medijskih aktera prilikom obavljanja svog posla. Indeks sigurnosti novinara Zapadnog Balkana se primarno oslanja na istraživačke dokaze koje su prikupili i analizirali partneri u platformi [SafeJournalists.net](https://www.safejournalists.net) u skladu sa rigoroznom istraživačkom procedurom. Prikupljeni podaci o različitim dimenzijama kompleksnog koncepta „sigurnosti novinara“ kvantifikovani su i grupisani u kompozitni indikator Indeks sigurnosti novinara, kako bi se pratile promjene u sedam država Zapadnog Balkana tokom vremena. Na osnovu istraživačkog materijala, devet članova Savjetodavnog panela iz svake od zemalja¹ procjenjuje situaciju i dodjeljuje bodove za svaki od 19 indikatora u okviru sljedećih dimenzija:

- (1) **Pravno i organizacijsko okruženje** – postojanje i primjena zakonskih garancija relevantnih za sigurnost novinara;
- (2) **Prevenција** – postojanje i primjena različitih preventivnih mjera koje imaju direktan utjecaj na zaštitu i sigurnost novinara;
- (3) **Proces** – postupanje državnih institucija i javnih zvaničnika prema novinarima i efikasnost krivičnog i građanskopravnog sistema koji se odnosi na istrage prijetnji i nasilja nad novinarima;
- (4) **Stvarna sigurnost** – incidenti i slučajevi raznih oblika prijetnji i djela nasilja nad novinarima i medijima.

WB-JSI su zajednički razvili istraživači iz Instituta RESIS² iz Skoplja i partneri sa platforme [Safejournalists.net](https://www.safejournalists.net): Nezavisno udruženje novinara Srbije, Udruženje/Udruga BH novinari, Sindikat medija Crne Gore, Udruženje novinara Makedonije, Udruženje novinara Kosova, Hrvatsko novinarsko društvo

¹ U BiH Savjetodavni panel činili su: Milkica Milojević, Aida Štilić, Enes Osmančević, Anida Sokol, Jesenko Krehić, Dragana Erjavec, Siniša Vukelić, Zinaida Đelilović i Davor Trlin.

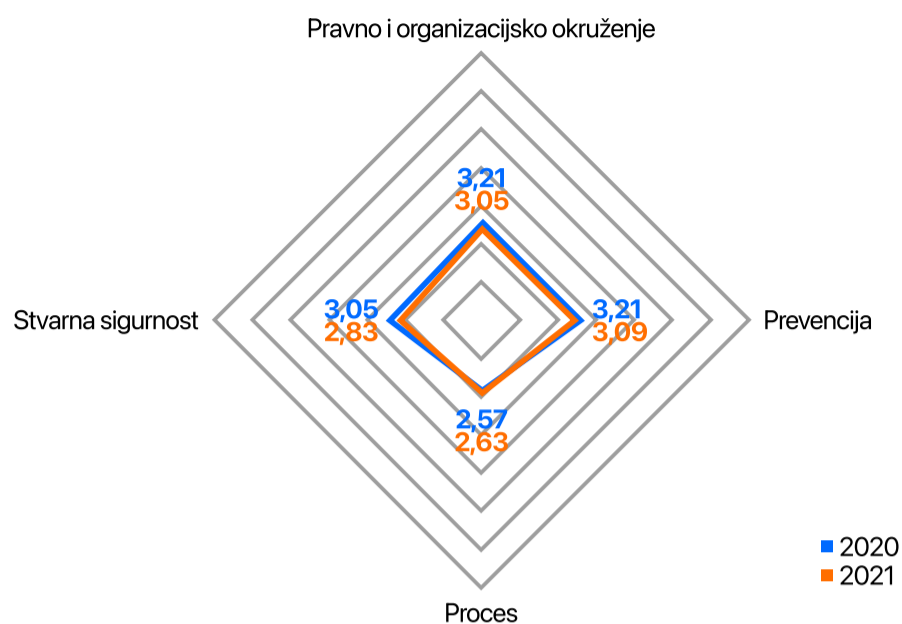
² Istraživači Instituta RESIS (www.resis.mk), Snežana Trpevska, Igor Micevski i Ljubinka Popovska Toševa razvili su konceptualni okvir za Indeks i model njegovog agregiranja, ponderisanja i izračunavanja.

i nezavisna istraživačica iz Albanije³. Kao takav, Indeks je rezultat zajedničkog napora Platforme Safejournalists.net i pokriva sva specifična pitanja koja su lokalni partneri identifikovali kao relevantna za njihovu zemlju.

Prva (pilot) godina za razvoj konceptualnog okvira i metodologije za bodovanje, agregiranje i izračunavanje Indeksa bila je 2020. Ovaj izvještaj se odnosi na stanje u Bosni i Hercegovini u 2021. godini i predstavlja poboljšanja ili pogoršanja situacije u vezi sa četiri dimenzije, uzimajući u obzir procjenu za 2020. kao referentnu godinu. Više detalja o teoretskom okviru i postupku izrade i proračuna Indeksa sigurnosti novinara Zapadnog Balkana i svih izvještaja zemalja možete pronaći na: (<https://safejournalists.net/safety-index/>).

³ Blerjana Bino angažovana je kao nezavisna istraživačica iz Albanije za Safejournalists.net platformu.

INDEKS SIGURNOSTI NOVINARA

	2020	2021		Glavne nove promjene u svakoj dimenziji
1. Pravno i organizaciono okruženje	3,21	3,05	↓	Medijska legislativa i dalje nije unaprijeđena, političari i predstavnici pravosuđa nastavljaju vršiti pritiske na novinare, a uvjeti rada novinara/ki sve su lošiji.
2. Prevenција	3,21	3,09	↓	Bilježi se veliki broj slučajeva kršenja medijskih prava i sloboda, a politički utjecaji na medije u BiH postaju sve izraženiji.
3. Proces	2,57	2,63	↑	Povećan je broj slučajeva koji su riješeni na sudovima u korist novinara. Međutim, istrage napada na novinare su dugotrajne i često neefikasne, a institucije nedovoljno transparentne.
4. Stvarna bezbjednost	3,05	2,83	↓	Broj napada i prijetnji novinarima isti je kao u 2020. godini, ali zabrinjavajući je sve otvoreniji i agresivniji uticaj političara i političkih stranaka na medije.
Indeks sigurnosti novinara	3,00	2,86	↓	

— SAŽETAK

I. PRAVNO I ORGANIZACIJSKO OKRUŽENJE

- Još uvijek se čeka na usvajanje izmjena Zakona o zaštiti od klevete koje bi efikasnije štitele novinare od tužbi političara. Sve su češće SLAPP tužbe i veoma visoki odštetni zahtjevi prema novinarima i medijima koje sudovi odobravaju. Novinari i njihovi pravni zastupnici često su nezadovoljni izrečenim sankcijama zbog klevete i smatraju ih prestrogim, a tužbe doživljavaju kao politički pritisak.
- Kao i prethodnih godina, političari i predstavnici pravosuđa su često vršili pritisak na novinare da otkriju svoje izvore informacija. Postoje indicije da su telefonske komunikacije nekih novinara nezakonito praćene od strane Obavještajno-sigurnosne agencije. Nije bilo sankcija za novinare koji su odbili otkriti identitet izvora, niti sudskih oduka da to moraju učiniti.

- Nisu zabilježeni pokušaji uvođenja licenci za rad novinara/ki. Većina novinara u BiH su članovi nekog od novinarskih udruženja, a jedan broj njih su članovi sindikata medijskih radnika koji postoje u okviru javnih emitera. I dalje ne postoji sindikat koji bi okupljao isključivo novinare i zastupao njihove interese kao partner u dijalogu sa vlastima. U postojeće sindikate novinari nemaju previše povjerenja.
- Ekonomski položaj novinara i njihovi radni uvjeti iz godine u godinu postaju sve gori. Novinari rade u veoma lošim ekonomskim uvjetima i većina ima ispodprosječne plaće.

II. PREVENCIJA

- U 2021. prijavljen je 71 slučaj kršenja novinarskih prava i medijskih sloboda. Najbrojniji su bili slučajevi prijetnji i zastrašivanja novinara/ki, kao i različiti oblici pritisaka, koji su često dolazili od predstavnika institucija vlasti, a povećan je broj prijetnji novinarima putem društvenih mreža. Tužilaštva često donose odluke o neprovođenju istraga, uz obrazloženje da nema elemenata krivičnog djela.
- Ne postoji poseban mehanizam za pružanje fizičke zaštite novinarima i drugim osobama koje se bave korupcijom i organizovanim kriminalom. Kada su napadnuti ili im prijete, novinari se uglavnom obraćaju Liniji za pomoć novinarima (FMHL).
- Rodno zasnovano nasilje i pritisci na novinarke povećani su u odnosu na prethodne godine, a novinarke su sve češće izložene govoru mržnje na društvenim mrežama. U posljednje tri godine u BiH zabilježeno je više od 60 slučajeva rodno zasnovanog nasilja i drugih oblika pritisaka prema novinarkama.
- Politički utjecaji na medije i pokušaji ograničavanja slobode izražavanja i dalje predstavljaju veliki problem. Mnogi vlasnici medija direktno su povezani s političkim i ekonomskim centrima moći, javni servisi se doživljavaju kao politički pristrasni, a pojedini političari imaju medije u svom vlasništvu.
- Odnos policije prema novinarima na terenu lošiji je u poređenju sa 2020. godinom. Ipak, pripadnici policije uglavnom su dobro upoznati sa pravima novinara/ki, a novinari većinom ocjenjuju pozitivno saradnju sa policijom.

III. PROCES

- Tokom 2021. postignut je određeni napredak i 11 slučajeva na sudovima je riješeno u korist novinara/ki. Međutim, istrage fizičkih napada na novinare često su i dalje dugotrajne i neefikasne, a u pojedinim slučajevima istrage su obustavljane uprkos dokazima o

napadu. Napadi na novinare još uvijek nisu prepoznati unutar krivičnih zakona kao posebno krivično djelo.

- U 2021. godini zbog govora mržnje i online prijetnji novinarima donesene su 3 osuđujuće presude. Donošenje posebnih zakona o zabrani govora mržnje još uvijek je na nivou prijedloga pojedinih zastupnika u parlamentima. Broj prijetnji putem društvenih mreža i online nasilja nad novinarima je u porastu.
- Transparentnost nadležnih institucija nije se poboljšala u odnosu na prethodne godine. Institucije, posebno tužilaštva i sudovi, generalno su veoma šturi u davanju informacija o pojedinim slučajevima napada, a komunikacijska strategija prema novinarima i građanima i dalje ne postoji.
- Nije postignut nikakav napredak u pogledu sistemskog praćenja i evidentiranja napada na novinare/ke. Bh. vlasti/institucije kontinuirano dobijaju kritike od strane Evropske komisije jer ne vode evidencije o napadima na medijske radnike. Samo oko 27% slučajeva napada na novinare na bh. sudovima se riješi u korist novinara.

IV. STVARNA SIGURNOST

- U 2021. godini u bazi Safejournalists.net registrovano je ukupno 26 slučajeva napada, prijetnji i pritisaka na novinare i medije u Bosni i Hercegovini. Od tog broja, zabilježeno je osam slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarkama, tri više u odnosu na prethodnu godinu.
- Tokom 2021. bilo je ukupno 17 prijetnji smrću novinarima, verbalnih i drugih oblika prijetnji te političkih pritisaka na novinare/ke i medije. Registrovana su dva slučaja SLAPP tužbi.
- Iako se ukupan broj napada i prijetnji ne razlikuje u odnosu na prethodnu, 2020. godinu, zabrinjavajući je sve otvoreniji i agresivniji uticaj političara i političkih stranaka na medije. U posljednjem izvještaju Reportera bez granica, BiH je na Svjetskom indeksu medijskih sloboda nazadovala za čak devet mjesta.
- Nadležne institucije u 2021. pokazale su se izuzetno neefikasnim kada su u pitanju istrage i sankcionisanje fizičkih napada na novinare/ke. Kod 3 prijavljena fizička napada u 2021. nisu izrečene nikakve sankcije za napadače, niti je protiv njih pokrenuta istraga. Navedeno potvrđuje praksu iz prethodnih godina – institucije, odnosno predstavnici vlasti, još uvijek ne shvataju dovoljno ozbiljno napade na novinare.
- Politički pritisci na medijske kuće i organizacije postaju sve izraženiji, a na udaru su posebno lokalni javni mediji.

Pravno i organizacijsko okruženje

3,05

Zakonske odredbe o kleveti i njihova primjena nemaju odvratajući efekt na novinare i medije

2,36

Povjerljivost novinarskih izvora zajamčena je zakonom i vlasti je poštuju

3,14

Drugi zakoni se primjenjuju objektivno i dozvoljavaju novinarima i drugim medijskim radnicima da slobodno i sigurno rade

2,91

Novinari su slobodni baviti se svojim zanimanjem i uspostavljati, pridruživati se i učestvovati u svojim udruženjima

3,97

Radni status novinara na radnom mjestu je stabilan i zaštićen

2,87

1.00
2.00
3.00
4.00
5.00
6.00
7.00

Prema zakonu i u praksi, ne postoji apsolutno nikakva zaštita radnog mjesta novinara, njihovih izvora i njihovih organizacija, čime se stvara iznimno zastrašujući efekt.

Prema zakonu i u praksi, postoji najveći stupanj zaštite radnog mjesta novinara, njihovih izvora i organizacija

Zakonske odredbe koje se tiču klevete i njihova primjena nemaju odvraćajući efekt na novinare i medije

Rezultat za 2020: 2,67 / Rezultat za 2021: 2,36

Izmjene Zakona o zaštiti od klevete kojima se predviđaju „strožiji“ standardi još nisu bile usvojene u 2021. Zabilježena su i dva slučaja tužbi sa velikim odštetnim zahtjevima, te jedna privremena sudska mjera kojom se zabranjuje mediju da piše o privatnom životu nosioca pravosudne funkcije. Kao novi oblik pritiska, prema medijima se učestalo upućuju javne najave tužbi, koje se nikada ne realizuju, ali i zahtjevi za brisanje objavljenih tekstova i uklanjanje drugih medijskih sadržaja. Novinari i njihovi pravni zastupnici često su nezadovoljni izrečenim sankcijama zbog klevete i smatraju ih prestrogim, a tužbe nerijetko doživljavaju i kao vid političkog pritiska na njihov rad.

Usvajanjem zakona o zaštiti od klevete na nivou entiteta i Brčko distrikta u periodu od 2001. do 2003. godine, BiH je postala prva država Zapadnog Balkana koja je dekriminalizovala klevetu. Međutim, broj tužbi za klevetu protiv novinara, urednika i medija i dalje je veoma visok. U Izvještaju EK za 2021. navodi se da, uprkos dekriminalizaciji klevete, političari i dalje koriste građanske tužbe za zastrašivanje novinara. Zakoni o zaštiti od klevete u BiH su uglavnom pristojni i u skladu sa legislativom EU, iako nisu u potpunosti harmonizovani, ali problem ostaje nedovoljna primjena standarda Evropskog suda za ljudska prava u dokazivanju klevete u praksi, nedovoljna definisanost određenih odredbi u zakonima, kao i veća zaštita slobode izražavanja i novinara. U zakonima o zaštiti od klevete postoje sekcije koje obrađuju „naknadu štete“ i u kojima se navodi da naknada treba da bude proporcionalna prouzrokovanoj šteti (čl. 11 ZZKRS, čl. 10 ZZKFBiH, čl. 10 ZZKBD). Jedan od prijedloga medijske zajednice je da se zakonom definiše gornja granica materijalnog iznosa odštete po tužbama za klevetu, što bi zaštitilo medije i od eventualnih SLAPP tužbi. Inicijativa za izmjene Zakona o zaštiti od klevete kojima se predviđaju „strožiji“ standardi prihvatljivosti, tolerancije i dokazivanja klevete u slučajevima tužbi javnih ličnosti u odnosu na privatne osobe, koja je usvojena 2020. u Parlamentarnoj skupštini BiH,

još uvijek nije prerasla u zakonsko rješenje. S obzirom da u okviru pravosudnih institucija ne postoji poseban registar sudskih slučajeva vezanih za novinare, ne zna se koliki je tačan broj tužbi za klevetu protiv novinara i medija. Prema registru Linije za pomoć novinarima (FMHL), trenutno je aktivno oko 300 tužbi za klevetu. U najvećem broju slučajeva (oko 80%), tužitelji su političari i drugi javni dužnosnici. U 2021. godini zabilježene su dvije tužbe za klevetu sa izuzetno visokim odštetnim zahtjevima te zahtjevima za isplatu tzv. sudskih penala, koji prijete da ugroze finansijski opstanak pojedinih medija. Novinari i urednici ovih medija, kao i novinarska udruženja, smatraju da takve sudske odluke predstavljaju pokušaj gušenja istraživačkog novinarstva i da su politički motivisane. Početkom 2021. Općinski sud u Sarajevu donio je privremenu mjeru da se novini Dnevni avaz zabrani pisanje o privatnom životu predsjednika Suda BiH, Ranka Debevca. U obrazloženju navedenog sudskog rješenja ničim nije argumentovano da pisanje o privatnom životu predsjednika Suda BiH ne predstavlja javni interes, niti da je Dnevni avaz povrijedio njegovo pravo na privatnost, a autori spornih tekstova su više puta naglasili da pojedine informacije iz privatnog života Ranka Debevca objavljuju kako bi dokazali njegovu zloupotrebu funkcije koju obnaša. Ova privremena mjera naišla je na osudu novinarskih udruženja i regulatornih tijela, koja su upozorila da to predstavlja opasan presedan prema kojem će ubuduće sudovi sebi dati za pravo da sprečavaju medije da pišu o nosiocima pravosudnih, političkih i drugih javnih funkcija pozivajući se na navodnu zaštitu njihove privatnosti, a pri tome ne uzimajući u obzir da li objavljene informacije predstavljaju javni interes i dokaze o mogućim zloupotrebama položaja. Pojedini nezavisni mediji u državi morali su prestati sa radom jer nisu mogli podnijeti finansijski teret zbog desetina tužbi za klevetu sa kojima su se suočili. U medijskoj zajednici, slučajevi poput popularnog sedmičnika „Slobodna Bosna“, koji je prestao izlaziti 2016. godine, još uvijek se spominju kao primjeri u kojima su politički pritisci, generirani kroz podnošenje tužbi za klevetu, doveli do gašenja istraživačkog novinarstva. Neki od bivših novinara pomenutog medija i danas isplaćuju odštetne zahtjeve po tužbama koje su podnijete godinama unazad.

Povjerljivost novinarskih izvora zajamčena je zakonom i vlasti je poštuju

Rezultat za 2020: 3,14 / Rezultat za 2021: 3,14

Legislativa vezana za zaštitu novinarskih izvora nije se mijenjala u 2021. godini. Ipak u oblasti „mekog nedržavnog prava“ značajne su Smjernice za saradnju policije i medija koje je Misija OSCE-a u BiH ažurirala. Kao i prethodnih godina, političari i predstavnici pravosuđa su često vršili pritisak na novinare da otkriju svoje izvore informacija. Postoje indicije da su telefonske komunikacije nekih novinara nezakonito praćene od strane Obavještajno-sigurnosne agencije i Tužilaštvo BiH trenutno vrši provjere tih navoda. Zabilježena su dva slučaja u kojima je od novinara traženo da izbrišu snimljeni materijal. Nije bilo sankcija za novinare koji su odbili otkriti identitet izvora, niti sudskih oduka da to moraju učiniti.

Zakoni o krivičnom postupku, kao i zakoni o zaštiti od klevete u BiH garantiraju povjerljivost i zaštitu novinarskih izvora. Povjerljivost novinarskih izvora definisana je i Kodeksom za štampu i online medije BiH. Misija OSCE-a u BiH je sredinom prošle godine objavila i nove izmjenjene i ažurirane smjernice za saradnju policije sa medijima odnosno medija sa policijom. U njima je eksplicitno naglašeno da policija ne smije da koristi metode prisile i zastrašivanja novinara kako bi novinari otkrili izvor informacija, kao i da novinari imaju obavezu da štite izvor informacija tokom ispitivanja i provjera od strane policije. Premda ove smjernice nisu obavezujuće, pripadnici policije ih uvažavaju i veoma su značajne za edukaciju policijskih službenika u postupanju prema novinarima. Iako zakoni o krivičnom postupku propisuju da novinar u svrhu zaštite izvora informacija ne može biti saslušan kao svjedok u krivičnom postupku, krivični zakoni istovremeno definišu „protivpravno pribavljanje tajnih podataka“ i njihovu neovlaštenu upotrebu, kao i odavanje službene tajne, što predstavlja krivična djela. Tokom 2021. godine se ponavljala praksa da političari i predstavnici pravosuđa javno optužuju novinare i medije za nezakonito djelovanje u slučajevima kada mediji objave neke snimke, dokumente i fotografije koje su dobili od svojih izvora. Pravni eksperti naglašavaju da u ovakvim slučajevima pitanje javnog interesa ipak mora biti primarno, bez obzira na zakonske odredbe. I ove godine, kao i u posljednjih

— INDIKATOR 1.2

nekoliko godina zabilježeni su pokušaji pojedinih tužilaca da od novinara saznaju ko su im izvori informacija, pozivajući ih na „informativne razgovore“ u tužilaštva. U februaru 2022. Tužilaštvo BiH obavijestilo je Udruženje BH novinari da vrše istražne radnje povodom navoda u medijima da je Obavještajno-sigurnosna agencija BiH (OSA BiH) nezakonito pratila telefonske komunikacije pojedinih novinara. U 2021. registrovana su dva slučaja u kojima je policija tražila od novinara da izbrišu snimljeni materijal, ali nije bilo zapljenjivanja opreme. Nije bilo sankcija za novinare koji su odbili otkriti identitet izvora, niti sudskih odluka da to moraju učiniti. Uprkos pritiscima, novinari uglavnom uspijevaju zaštititi svoje izvore informacija i dobro su upoznati sa zakonskim odredbama koje im omogućavaju da ne otkrivaju identitet svojih izvora. Istraživački novinari slobodno kontaktiraju zaštićene izvore i većinom smatraju da svi eventualni rizici spadaju u „opis posla“.

Drugi zakoni se primjenjuju objektivno i dozvoljavaju novinarima i drugim medijskim radnicima da slobodno i sigurno rade

Rezultat za 2020: 3,33 / Rezultat za 2021: 2,91

Tužbe za klevetu iz godine u godinu stvaraju sve veći finansijski, ali i politički pritisak na medijske kuće i novinare. Bh. sudovi sve češće odobravaju visoke odštetne zahtjeve, što dovodi do velike zabrinutosti unutar medijske zajednice. U 2021. dvjema medijskim kućama iz Sarajeva, Avaz roto-pressu i Žurnal, sud je naložio da moraju platiti iznose od cca 100.000 eura po tužbama za klevetu, što je ugrozilo finansijski opstanak ovih medija. Navedeni slučajevi pokazuju zabrinjavajuću promjenu prakse bh. sudova. Neki od prijedloga za zaštitu medija od SLAPP tužbi su zakonsko definisanje maksimalnog iznosa nematerijalne štete te uvođenje posebne takse za pokretanje tužbi za klevetu, jer značajan broj tužbi bude povučen.

Nisu zabilježeni primjeri primjene drugih zakona na štetu novinara i medija u 2021. godini, kao ni tužbe političara i drugih zvaničnika protiv novinara koje se temelje na drugim zakonima izuzev zakona o zaštiti od klevete. Nisu zabilježeni pokušaji ograničavanja slobode izražavanja na temelju zakonskih odredbi ili propisa o širenju dezinformacija, straha, panike i slično. Ipak, iz ranijeg perioda još uvijek u 6 od 10 zakona iz oblasti javnog reda i mira na nivou kantona u Federaciji BiH i na nivou Brčko distrikta BiH, postoje odredbe vezane za prekršajno sankcionisanje širenja lažnih vijesti, koje pritom nisu unifikovane i harmonizovane. Linija za pomoć novinarima je u posljednjih pet godina registrovala oko 40 slučajeva SLAPP tužbi protiv medija, koje su podnijete na osnovu Zakona o zaštiti od klevete. Mnogi od tih medija suočili su se sa desetinama tužbi koje dolaze od istog tužitelja, što jasno pokazuje namjeru da se medij finansijski uništi. U većini slučajeva, tužitelji su političari, ministri i drugi nosioci javnih funkcija. Uprkos tome što se u posljednje dvije godine pojavljuju tužitelji sa velikim odštetnim zahtjevima prema medijima, a među njima su i brojni političari i drugi javni zvaničnici, pitanje

— INDIKATOR 1.3

zaštite od SLAPP tužbi i dalje nije dovoljno aktuelizirano. U 2021. dvjema medijskim kućama iz Sarajeva, Avaz roto-pressu i Žurnal, sud je naložio da moraju platiti iznose od cca 100.000 eura po tužbama za klevetu, što je ugrozilo finansijski opstanak ovih medija. Navedeni slučajevi pokazuju zabrinjavajuću promjenu prakse bh. sudova, koji su posljednjih godina vrlo rijetko odobrali odštetne zahtjeve u iznosima većim od 10.000 KM. Vlasnici i urednici medija ističu da je s obzirom na veoma tešku finansijsku situaciju u kojoj se nalazi većina medija, gotovo svaka tužba za klevetu u suštini SLAPP tužba. Radi pravne sigurnosti, medijska zajednica predlaže zakonsko definisanje maksimalnog iznosa nematerijalne štete, dok pravni eksperti traže eventualno uvođenje posebne takse za pokretanje tužbi za klevetu jer značajan broj tužbi bude povučen. U 2021. nije bilo primjera ugrožavanja prava i sigurnosti novinara koji su izvještavali sa protesta.

Novinari su slobodni baviti se svojim zanimanjem i uspostavljati, pridruživati se i učestvovati u svojim udruženjima

Rezultat za 2020: 3,97 / Rezultat za 2021: 3,97

U 2021. godini situacija se nije mijenjala u pogledu sindikalnog organizovanja novinara/ki i njihovog članstva u novinarskim udruženjima. Nisu zabilježeni pokušaji uvođenja licenci za rad novinara/ki. Većina novinara u BiH su članovi nekog od novinarskih udruženja, a jedan broj njih su članovi sindikata medijskih radnika koji postoje u okviru javnih emitera. I dalje ne postoji sindikat koji bi okupljao isključivo novinare i zastupao njihove interese kao partner u dijalogu sa vlastima. U postojeće sindikate novinari nemaju previše povjerenja i često smatraju da su vođe sindikata pod uticajem vlasnika/menadžera medija, odnosno određenih političkih struktura.

Novinarke i novinari u BiH ne moraju imati dozvole za rad od države i u 2021. nisu zabilježeni pokušaji uvođenja takvih licenci. U protekloj godini nisu zabilježeni pokušaji da se novinarima uskrati pravo da izvještavaju sa događaja na temelju toga što nemaju važeću akreditaciju. Novinari nemaju problem da budu prepoznati kao takvi u okvirima javnih institucija, odnosno vlasti. Sloboda udruživanja građana u BiH je zaštićena ustavima i regulisana pobliže neujednačenim zakonima o udruženjima i fondacijama. Po zakonu novinari imaju pravo da se učlanjuju u sindikate i profesionalna udruženja. Većina novinara članovi su novinarskih udruženja, a oko 18% njih u članstvu je nekog od sindikata medijskih profesionalaca koji djeluju na prostoru BiH. Najveći broj članova postojećih sindikalnih organizacija je iz javnih medija (79%) – sa radija i televizije. Sloboda rada i sindikalnog djelovanja u medijskoj industriji definirana je postojećim entitetskim zakonima o radu, kao i nizom drugih zakona (krivično zakonodavstvo BiH, zakoni o štrajku, zakoni o javnom redu i miru...). U BiH ne postoji sindikat na entitetskom ili državnom nivou koji bi okupljao isključivo novinare i borio se za njihova prava. Novinari to smatraju velikim hendikepom, pa

— INDIKATOR 1.4

iako su postojale određene neformalne inicijative za osnivanje takvog sindikata, u medijskoj zajednici i dalje nema dovoljno jedinstva i solidarnosti da bi se to i realiziralo. U postojeće sindikate medijski radnici nemaju puno povjerenja. U 2021. nisu zabilježeni pritisci na novinare od strane vlasti, vlasnika medija ili osoba na pozicijama moći da se učlane u njihova udruženja. Nije zabilježeno osnivanje paralelnih ili lažnih medijskih udruženja iza kojih stoje političari-predstavnici vlasti.

Radni status novinara na radnom mjestu je stabilan i zaštićen

Rezultat za 2020: 2,95 / Rezultat za 2021: 2,87

Ekonomski položaj novinara i njihovi radni uvjeti iz godine u godinu postaju sve gori. Novinari rade u veoma lošim ekonomskim uvjetima i većina ima ispodprosječne plaće. U 2021. Liniji za pomoć novinarima prijavljeno je 9 slučajeva vezanih za radne sporove i mobing unutar redakcija. Novinari najčešće prijavljuju degradiranje na radnom mjestu, neredovne plaće i uplate doprinosa, smanjenje plaća i rad za „minimalac“ i pokušaje pritiska i cenzure od strane urednika. U privatnim medijima postojanje sindikata je rijetkost, a kolektivni ugovori za zaštitu radnih prava ne postoje.

Brojni novinari/ke nemaju ugovore o radu na neodređeno vrijeme, a plaće su im većinom ispod državnog prosjeka. Osnovne plaće novinara/ki u BiH kreću se u rasponu od 500 do 1.300 KM. Svaki deseti novinar (7,2%) ima mjesečna primanja do 500 KM, a preko 1.500 KM njih 4,9%. Najlošija je situacija u medijima koji su u vlasništvu nevladinih organizacija, gdje dvije trećine uposlenih ima plaću nižu od prosječne, te u štampanim medijima, gdje blizu 60% novinara ima plaću nižu od prosječne, a najbolja situacija je na televizijskim stanicama. Poslodavci često krše radna prava novinara i tako što im neredovno uplaćuju doprinose za penziono i zdravstveno osiguranje ili ih prijavljuju na minimalan iznos plaća. Linija za pomoć novinarima u 2021. zabilježila je devet slučajeva vezanih za radne sporove ili mobing – šest više nego godinu ranije. Novinari najčešće prijavljuju degradiranje na radnom mjestu na način da ih se premješta na druge pozicije, zatim neredovne plaće i uplate doprinosa, smanjenje plaća i rad za „minimalac“, pokušaje pritiska i cenzure od strane urednika. Većina novinarki smatra da u ekonomskom smislu nisu diskriminisane u odnosu na njihove kolege, ali istovremeno ističu da je položaj žena u novinarstvu lošiji od položaja muškaraca u okvirima postojećih propatrijarhalnih vrijednosti i tradicionalne podjele rada u privatnoj i javnoj sferi. Veoma mali broj medija ima interne pravilnike koji se odnose na zaštitu prava novinarki, a novinarki generalno nedovoljno poznaju svoja prava. Zakonske odredbe o radu freelancera su loše definisane i nisu u skladu sa potrebama tržišta i modernim pravnim institutima i tokovima. Moraju plaćati visoke poreze prema državi, a većina ih nema mogućnost ostvarivanja zdravstvenog osiguranja.

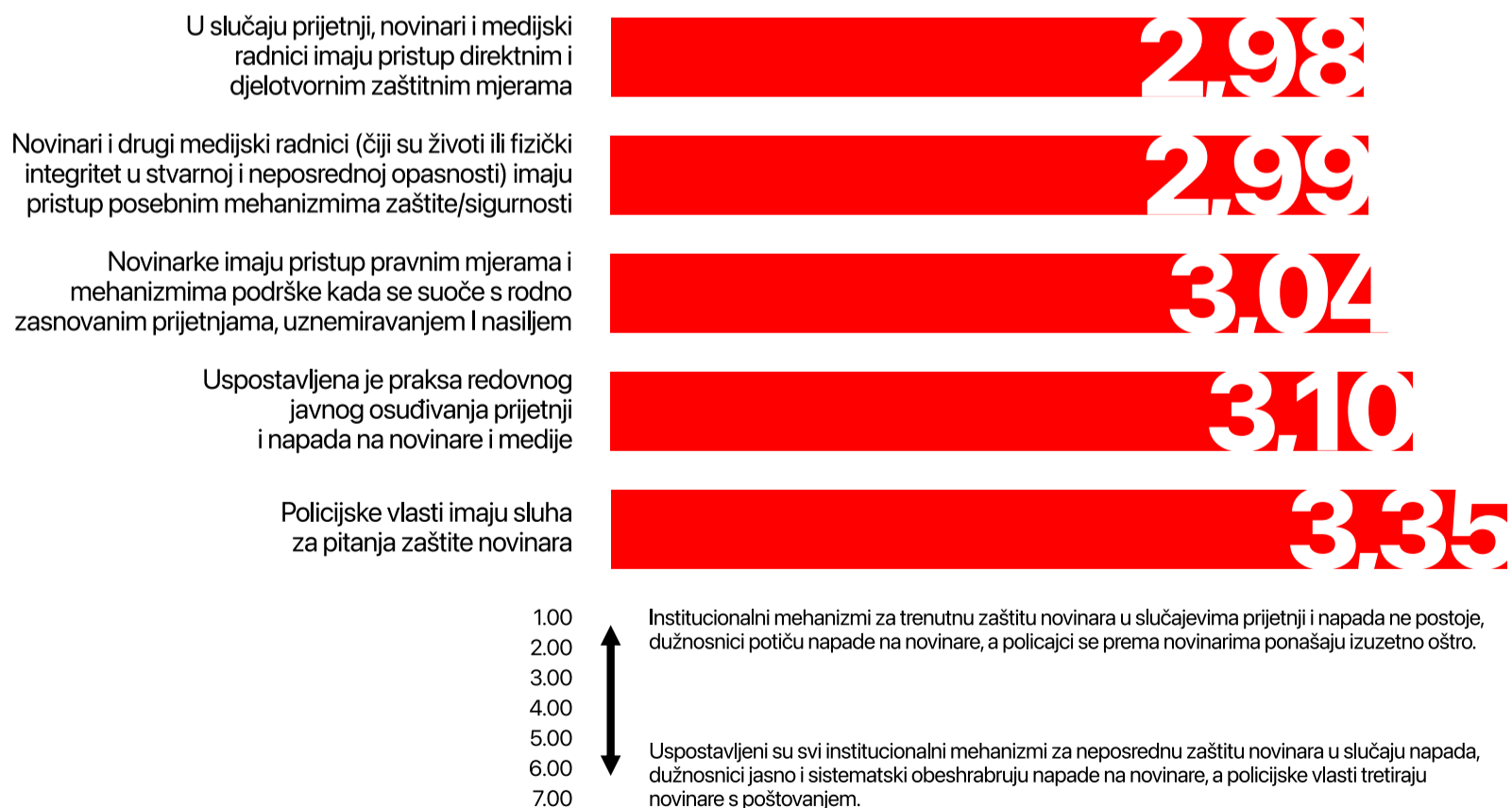
— INDIKATOR 1.5

Najčešće se obraćaju za pomoć Udruženju BH novinari kada je u pitanju ostvarivanje njihovih radnih prava, te u slučajevima fizičkih i verbalnih napada i prijetnji. Rijetki su privatni mediji koji imaju svoje sindikate. Većina novinara smatra da su ti sindikati pod kontrolom vlasnika medija i da djeluju više u interesu vlasnika, a ne uposlenika. U privatnim medijima ne postoje kolektivni ugovori za zaštitu radnih prava novinara/ki. U slučajevima sudskih procesa protiv novinara/ki zbog njihovog izvještavanja, većina medija angažuje advokate za zastupanje o trošku medijske kuće i solidarno sa novinarima snosi odgovornost za ono što je objavljeno. Jedan od razloga za to je i što su u većini tužbi za klevetu tuženi ne samo novinari, već istovremeno i urednici, odnosno vlasnici medija.

Prevenција

3,09

18

U slučaju prijetnji, novinari i medijski radnici imaju pristup direktnim i djelotvornim zaštitnim mjerama

Rezultat za 2020: 3,16 / Rezultat za 2021: 2,98

Kada su u pitanju istrage napada na novinare, situacija je pogoršana u odnosu na 2020., o čemu govori i veliki broj odluka o neprovođenju istraga od strane nadležnih tužilaštava. U okviru institucija ne postoje posebni mehanizmi i brze i efikasne zaštitne mjere usmjerene na sigurnost novinara, osim redovne procedure prijavljivanja policijskim organima. Tokom 2021. prijavljen je 71 slučaj kršenja novinarskih prava i medijskih sloboda. Najbrojniji su bili slučajevi prijetnji i zastrašivanja novinara/ki, kao i različiti oblici pritisaka, koji su često dolazili od predstavnika institucija vlasti, a povećan je broj prijetnji novinarima putem društvenih mreža. Tužilaštva često donose odluke o neprovođenju istraga, uz obrazloženje da nema elemenata krivičnog djela.

Institucije vlasti u BiH ni tokom 2021 godine nisu uspostavile nikakve posebne mehanizme za preduzimanje hitnih mjera zaštite po prijavama govora mržnje ili prijetnji smrću niti za novinare, niti za ostale građane BiH. Svi takvi slučajevi prijavljuju se i dalje po redovnoj proceduri nadležnim policijskim institucijama, koje potom dalje provode istragu u skladu sa svojim nadležnostima. Linija za pomoć novinarima (FMHL), koja djeluje u okviru nevladinog Udruženja BH novinari, jedini je mehanizam putem kojeg novinari mogu direktno prijaviti prijetnje, napade i govor mržnje i dobiti besplatan pravni savjet i pravno zastupanje. Ova Linija tokom 2021. je zabilježila 71 prijavljeni slučaj kršenja novinarskih prava i medijskih sloboda. Najbrojniji su bili slučajevi prijetnji i zastrašivanja novinara/ki, kao i različiti oblici pritisaka, koji su često dolazili od predstavnika institucija vlasti, a povećan je broj prijetnji novinarima putem društvenih mreža. U najvećem broju ovakvih slučajeva napadači nisu sankcionirani. Novinari/ke su većinom zadovoljni brzim reagovanjem policije u ovakvim slučajevima. Svaki prijavljeni

— INDIKATOR 2.1

slučaj prijetnji policija istraži u skladu sa svojim nadležnostima. Međutim, problem nastaje kada slučajevi dođu do tužilaca, odnosno do sudova. U 2021. FMHL je zabilježila ukupno 7 slučajeva obustavljanja istraga, odnosno odluka o neprovođenju istražnih radnji u vezi sa prijavljenim napadima i prijetnjama novinarima. Najčešća obrazloženja iz tužilaštava u takvim slučajevima je da nisu utvrđeni elementi krivičnog djela. Takođe, govor mržnje je veoma slabo prepoznat od strane tužilaca i veoma rijetko se izriču kazne u slučajevima njegovog korišćenja.

Novinari i drugi medijski radnici (čiji su životi ili fizički integritet u stvarnoj i neposrednoj opasnosti) imaju pristup posebnim mehanizmima zaštite/sigurnosti

Rezultat za 2020: 2,99 / Rezultat za 2021: 2,99

Nema nikakvih promjena u pogledu osiguranja zaštite za novinare putem posebnih sigurnosnih mehanizama i procedura. U skladu sa zakonom novinari/ke mogu dobiti policijsku zaštitu ukoliko nadležne institucije procijene da je to neophodno, ali su takvi slučajevi rijetki. Postupak procjene rizika za dodjelu policijske zaštite je nejasan i nedovoljno definiran. Ne postoji poseban mehanizam za pružanje fizičke zaštite novinarima i drugim osobama koje se bave korupcijom i organizovanim kriminalom. Kada su napadnuti ili im prijete, novinari se uglavnom obraćaju Liniji za pomoć novinarima (FMHL).

Ne postoji poseban mehanizam koji se odnosi na osiguranje fizičke zaštite novinara i drugih pojedinaca koji se bave temama korupcije i organiziranog kriminala. U slučaju da policijske i sigurnosne agencije te nadležna tužilaštva procijene da je to opravdano, novinaru/ki se može dodijeliti policijska zaštita. Zakoni o unutrašnjim poslovima propisuju da se policijska zaštita dodjeljuje u slučajevima kada ugrožena osoba prijavi prijetnje, nakon čega pripadnici MUP-a obavještavaju nadležno tužilaštvo koje, u konačnici, donosi odluku o policijskim mjerama i radnjama koje će biti poduzete kako bi se zaštitio život ugrožene osobe. Novinari se u slučajevima napada ili prijetnji većinom obraćaju Liniji za pomoć novinarima, odnosno Udruženju BH novinari, koje zatim u saradnji sa timom advokata procjenjuje slučaj, šalje prijave nadležnim institucijama i osigurava besplatnu pravnu pomoć.

Novinarke imaju pristup pravnim mjerama i mehanizmima podrške kada se suoče s rodno zasnovanim prijetnjama, uznemiravanjem i nasiljem

Rezultat za 2020: 3,13 / Rezultat za 2021: 3,04

Rodno zasnovano nasilje i pritisci na novinarke povećani su u odnosu na prethodne godine, a novinarke su sve češće izložene govoru mržnje na društvenim mrežama. U posljednje tri godine u BiH zabilježeno je više od 60 slučajeva rodno zasnovanog nasilja i drugih oblika pritisaka prema novinarkama. Pored verbalnih i fizičkih napada i prijetnji, novinarke najčešće prijavljuju mobing, kršenja radnih prava, govor mržnje i huškanje... Zbog nepovjerenja u pravosuđe, ali i nedovoljne osviještenosti kada je u pitanju rodno zasnovano nasilje, samo dvije trećine novinarki odluče se prijaviti slučaj.

Istanbulska konvencija je stupila na snagu u BiH 2014. i njeni dijelovi uvršteni su u entitetske zakone, što je donijelo značajna poboljšanja iako još uvijek nisu u potpunosti uklopljeni u zakonski okvir. Na nivou Republike Srpske je prošle godine donesen i Zakon o zaštiti od uznemiravanja na radu u kome je definisano, između ostalog, i uznemiravanje na radu polne prirode kojim se ugrožava dostojanstvo radnica i definisan je postupak za zaštitu od uznemiravanja na radu. Ipak i u ovom zakonu je rodna dimenzija mogla biti bolje definisana i sagledana. Kontinuiran problem, pored nasilja, predstavlja i to što se u zakonima, podzakonskim propisima i individualnim aktima, skoro po pravilu dešava generička upotreba muškog gramatičkog roda, dok se ženski rod pretpostavlja, čime se podstiču rodni stereotipi i unižava položaj žena. Ustav BiH garantuje ostvarivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda bez diskriminacije, ali građanima ne pristupa iz rodne perspektive. U Ustavu RS se u članu 40. navodi da „omladina, žene i invalidi imaju posebnu zaštitu”. U Ustavu FBiH, Statutu Distrikta Brčko i ustavima kantona ne navodi se rodna perspektiva niti se imenuju ranjive grupe, sem odredbe o tome da se ustavna pravila odnose se podjednako na osobe muškog i ženskog

pola i zabrane diskriminacije. BiH je usvojila nekoliko strateških dokumenata za prevenciju i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, kao i Gender akcioni plan BiH (GAP) za period 2018.-2022. godine. Na nivou entiteta postoje zakoni o zaštiti od nasilja u porodici, ali nijedan od ovih zakona ne bavi se u dovoljnoj mjeri specifičnim problemom gender-based nasilja. Novinarke koje su žrtve prijetnji i nasilja prolaze kroz iste zakonske procedure kao i svi ostali građani. U okviru nadležnih institucija ne postoji poseban sistem za podršku koji bi kontinuirano davao informacije žrtvama rodno zasnovanog nasilja (uključujući i novinarke) na koji način mogu prijaviti svoj slučaj i dobiti pomoć. Tokom 2021. godine nije bilo inicijativa da se uspostavi takav sistem za podršku. U slučaju rodno zasnovane diskriminacije ili nasilja, novinarke se mogu obratiti Agenciji za ravnopravnost spolova BiH, entitetskim Gender centrima, Instituciji ombudsmena u BiH, nevladinim organizacijama koje se bave gender-based nasiljem. Ipak, kada je riječ o napadima, prijetnjama i diskriminaciji koju doživljavaju unutar redakcija, novinarke se najčešće obraćaju Liniji za pomoć Udruženja BH novinari, putem koje mogu dobiti besplatnu pravnu pomoć. U posljednje tri godine Linija za pomoć novinarima zabilježila je 65 slučajeva rodno zasnovanog nasilja i drugih oblika pritisaka prema novinarkama. Riječ je o slučajevima mobinga, kršenja radnih prava, verbalnih i fizičkih napada, klevete, govora mržnje, huškanja, prijetnji... Govor mržnje i nasilje nad novinarkama u online prostoru se značajno povećava i produbljuje. Rodno zasnovano nasilje u online sferi iznosi preko 53%, a samo dvije trećine novinarki prijavi online nasilje menadžmentu medija i nadležnim institucijama. Najčešći razlozi za neprijavlivanje su razočaranost u pravosudni sistem i dugotrajnost sudskih postupaka, te percepcija prijetnji u online prostoru kao „normalnog oblika komunikacije“. Indikativan je slučaj analitičarke i novinarke Tanje Topić, koja se preko Linije za pomoć novinarima obratila Agenciji za ravnopravnost spolova u svrhu zaštite od verbalnih napada koje je doživljavala od strane člana Predsjedništva BiH Milorada Dodika i ispitivanja povrede Zakona o ravnopravnosti spolova BiH. Agencija se u ovom slučaju ogradila i pravdajući to tehničkim pravilom o vođenju postupaka pred drugim organima nije ušla u razmatranje ovog pitanja.

Uspostavljena je praksa redovnog javnog osuđivanja prijetnji i napada na novinare i medije

Rezultat za 2020: 3,10 / Rezultat za 2021: 3,10

Iako ne postoji regularna praksa osuda napada na novinare, u nekoliko navrata u 2021. institucije su u skladu sa svojim internim pravilnicima sankcionisale uposlenike koji su prijetili novinarima. Politički utjecaji na medije i pokušaji ograničavanja slobode izražavanja i dalje predstavljaju veliki problem. Mnogi vlasnici medija direktno su povezani s političkim i ekonomskim centrima moći, javni servisi se doživljavaju kao politički pristrasni, a pojedini političari imaju medije u svom vlasništvu.

Uprkos tome što državne institucije i najuticajnije političke partije nemaju regularnu praksu osuda prijetnji i napada na medijske profesionalce, u dva slučaja tokom 2021. institucije su pokazale spremnost da sankcionišu svoje uposlenike zbog prijetnji i neprimjerenog ophođenja prema novinarima. Za pripadnika Oružanih snaga BiH koji je prijetio novinaru Eldinu Hadžoviću utvrđeno je da je učinio težu povredu vojne discipline, te mu je izrečena disciplinska kazna „Zaustavljanje i napredovanje u službi i unapređenju u trajanju od jedne godine“. Zbog prijetnji i vrijeđanja novinarku Zinaide Đelilović, službenik Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH je sankcionisan tromjesečnim umanjnjem plaće. I tokom 2021. godine su političari i drugi javni zvaničnici veoma rijetko osuđivali prijetnje i napade na novinare i češće su bili u ulozi onih koji napadaju i nastoje ograničiti slobodu medija. Kao i u prošloj godini, osude su uglavnom stizale kada je pojedinim političarima to išlo u prilog za dobijanje naklonosti pojedinih medija, novinara ili javnosti. Novinari, posebno oni koji se bave istraživačkim novinarstvom, i dalje su od strane političara i javnih zvaničnika targetirani kao „strani plaćenici“, „agenti obavještajnih službi“, „režimski novinari“ i slično. Tokom 2021. političari su bili veoma aktivni u pokušajima da kontrolišu uređivačke politike i kreiraju medijske sadržaje. U izvještaju Evropske komisije za 2021. naglašena je ozbiljna zabrinutost zbog političkog pritiska, zastrašivanja i prijetnji novinarima u BiH. Navodi se da su „visokopozicionirani političari pribjegli javnim napadima i omalovažavajućim primjedbama na račun novinara, analitičara i medijskih radnika, posebno žena.

— INDIKATOR 2.4

Vlasti nastavljaju umanjivati ovo pitanje, a javne institucije ne prikupljaju podatke o prijetnjama i napadima na novinare i medijske radnike." U izbornim godinama primjetna je pojava većeg broja online portala koje finansiraju pojedine političke strukture, a čiji je glavni cilj uništiti integritet političkih oponenta. Mnogi vlasnici medija direktno su povezani sa političkim i ekonomskim centrima moći, a upravni odbori javnih servisa percipiraju se kao stranačko-politički pristrasni.

Policijske vlasti imaju sluha za pitanja zaštite novinara

Rezultat za 2020: 3,65 / Rezultat za 2021: 3,35

Iako je saradnja sa policijom u 2021. generalno ocijenjena kao zadovoljavajuća, zabilježeno je pet slučajeva zabrane snimanja novinarima, kao i jedan slučaj privođenja novinara zbog navodnog neovlaštenog snimanja objekta, te se može konstatovati da je odnos policije prema novinarima na terenu lošiji u poređenju sa 2020. godinom. Pripadnici policije uglavnom su dobro upoznati sa pravima novinara/ki, a novinari većinom ocjenjuju pozitivno saradnju sa policijom. Policijske institucije nemaju posebne protokole koji zabranjuju uznemiravanje, zastrašivanje i napade na novinare/ke.

Pripadnici policije su generalno dobro upoznati sa pravima novinara/ki i njihovom ulogom u demokratskom društvu. Policijske institucije nemaju posebne protokole koji zabranjuju uznemiravanje, zastrašivanje i napade na novinare/ke, a tokom 2021. godine nije bilo novih inicijativa da se uvedu takvi protokoli. Ono što jedino postoji su Smjernice za saradnju policije i medija, čiju je ažuriranu verziju objavila Misija OSCE-a u BiH u aprilu 2021. na temelju međunarodnih dokumenata i domaćeg zakonskog okvira. Ove Smjernice nisu obavezujuće za policijske institucije, ali za sada su jedini dokument ove vrste koji pomaže policiji da se bolje upozna sa pravima novinara/ki na terenu. I za 2021. godinu važi konstatacija da se pripadnici policije redovno odazivaju na pozive za učešće u događajima koje organizuju novinarska udruženja sa ciljem unapređenja saradnje medijske zajednice i policijskih institucija. Medijski profesionalci i novinarske asocijacije generalno su zadovoljne saradnjom sa policijom i tokom ove godine. Policija u većini slučajeva pravovremeno i efikasno reaguje na slučajeve napada i prijetnji novinarima i obavi svoj dio posla. U 2021. godini dopisnika „O kanala“ Vahidina Mujagića policijski službenici su priveli dok je snimao Rafineriju nafte u Brodu i izdali mu prekršajni nalog za neovlašteno snimanje. Prijavljeno je i pet slučajeva zabrane novinarima od strane policijskih službenika da snimaju migrantski kamp Lipa nadomak Bihaća. Novinarka i aktivistkinja Nidžara Ahmetašević bila je nasilno lišena slobode prilikom snimanja pripadnika policije Kantona Sarajevo koji su izdavali prekršajne naloge vozačima nepropisno parkiranih vozila. Iako Nidžara Ahmetašević nije bila tamo na novinarskom

— INDICATOR 2.5

zadatku, niti se policajcima predstavila kao novinarka, ovaj slučaj je značajan zbog toga što su policijski službenici pokazali nepoznavanje prava na slobodu snimanja policije, što je kasnije potvrđeno i od drugih policijskih službenika koji su čak govorili i o krivičnom djelu koje je navodno počinjeno. Unutrašnja kontrola MUP-a je utvrdila da su policajci koji su učestvovali u lišenju slobode počinili težu povredu službene dužnosti. Istovremeno je MUP KS izdalo Nidžari Ahmetašević prekršajni nalog u iznosu 501 KM zbog narušavanja javnog reda i mira.

Proces

2,63

Specijalizirane istražne jedinice i/ili službenici dovoljno su stručni da istražuju napade i nasilje nad novinarima

2,73

Istrage ozbiljnih fizičkih napada na novinare i druge medijske radnike provode se učinkovito (neovisno, temeljito i brzo)

2,69

Novinari i drugi medijski radnici učinkovito su zaštićeni od različitih oblika uznemiravanja u online prostoru

2,57

Istrage u svim vrstama napada i nasilja nad novinarima i drugim medijskim radnicima provode se transparentno

2,73

Državna tijela uspostavila kvalitetne sisteme za prikupljanje statističkih podataka u cilju suzbijanja nekažnjivosti

2,42

1.00
2.00
3.00
4.00
5.00
6.00
7.00

Institucije ne istražuju i ne sankcioniraju napade na novinare, uključujući online uznemiravanje, prijetnje životu i fizičkoj sigurnosti novinara i fizičke napade na novinare i medije.

Institucije su potpuno efikasne i transparentne u istraživanju i sankcioniranju napada na novinare, uključujući uznemiravanje putem interneta, prijetnje po živote i fizičku sigurnost novinara i fizičke napade na novinare i medije.

28

Specijalizirane istražne jedinice i/ili službenici dovoljno su stručni da istražuju napade i nasilje nad novinarima

Rezultat za 2020: 2,73 / Rezultat za 2021: 2,73

Situacija je nepromijenjena u odnosu na 2020. godinu. Ne postoje posebni istražni timovi za slučajeve napada na novinare, a sami novinari nisu zadovoljni efikasnošću provođenja istraga. Istrage često traju mjesecima, a pojedini slučajevi nisu dovoljno detaljno istraženi.

U okviru policije i tužilaštava ne postoje posebne jedinice posvećene istragama i procesuiranju napada na novinare. U većini nadležnih institucija smatraju da imaju dovoljne kapacitete i dobru međusobnu saradnju kada su u pitanju istrage napada i prijetnji novinarima. S obzirom da u krivičnim zakonima i zakonima o krivičnom postupku nema posebnih odredbi koje se odnose na napade na novinare, razumijevanje takvih napada od strane policije i tužilaca zavisi od slučaja do slučaja, odnosno osobe kojoj je određen slučaj dodijeljen. Izuzev OSCE-ovih Smjernica za saradnju policije i medija, ne postoje druge vrste dokumenata usvojenih u okviru policije i tužilaštava koje se odnose na osiguranje zaštite novinara, niti provođenja efikasnih i detaljnih istraga o nasilju nad novinarima i kršenjima medijskih prava i sloboda. Saradnja između nadležnih institucija postoji, ali procesi se veoma često odvijaju sporo i nedovoljno efikasno. Novinari su nezadovoljni efikasnošću provođenja istraga, a posebno kada je riječ o nadležnim tužilaštvima. Na pitanja zbog čega se istrage ne provode brže i efikasnije, u nadležnim tužilaštvima uglavnom se pravdaju velikim brojem slučajeva koje imaju i raznim proceduralnim pitanjima.

Istrage ozbiljnih fizičkih napada na novinare i druge medijske radnike provode se učinkovito (neovisno, temeljito i brzo)

Rezultat za 2020: 2,61 / Rezultat za 2021: 2,69

Tokom 2021. postignut je određeni napredak i 11 slučajeva na sudovima je riješeno u korist novinara/ki. Međutim, istrage fizičkih napada na novinare često su i dalje dugotrajne i neefikasne, a u pojedinim slučajevima istrage su obustavljane uprkos dokazima o napadu. Istražni organi uglavnom se ne bave motivima i otkrivanjem eventualnih nalogodavaca napada. Napadi na novinare još uvijek nisu prepoznati unutar krivičnih zakona kao posebno krivično djelo.

Istrage fizičkih napada na novinare nisu dovoljno efikasne, niti se ovakvim slučajevima daje prioritet u odnosu na druga slična krivična djela u kojima žrtve nisu novinari. Policija uglavnom brzo identificira počinioca napada, ali problem nastaje kada slučaj dođe do tužilaštva, odnosno do suda. U pojedinim slučajevima tužilaštva i sudovi su donosili odluke o obustavljanju istraga, odnosno postupaka čak i kada su fizički napadi zabilježeni tj. snimljeni kamerom, a snimci objavljeni u medijima. U drugim slučajevima napadači budu procesuirani i kažnjeni, ali se istražni organi ne bave motivima i otkrivanjem eventualnih nalogodavaca napada, dok o pitanjima eventualnih motiva vezanih za diskriminaciju u dosta slučajeva nemaju dovoljno znanja i praktičnog iskustva da bi mogli da ih istraže. Od početka istrage do sudskog epiloga prođe i po nekoliko godina. Novinari nisu zadovoljni efikasnošću provođenja istraga, posebno kada je riječ o nadležnim tužilaštvima. Ipak, postignut je određeni napredak kada je riječ o procesuiranju prijetnji i napada na novinare. U periodu od januara do kraja decembra 2021. Linija za pomoć novinarima dobila je ukupno 11 presuda, odnosno slučajeva koji su riješeni u korist novinara i novinarki, što je do sada najveći broj zabilježen tokom jedne godine. Procesni rokovi se prekoračuju, kako u slučajevima vezanim za novinare, tako i za ostale građane, a ne postoje konkretni posebni zakonski rokovi za završetak istrage ili sudskog procesa vezanog za novinare. U krivičnim zakonima ne postoji ni tretiranje napada na novinare kao posebno krivično djelo. Udruženje BH novinari i druge organizacije koje se bave medijskim slobodama već godinama lobiraju kod predstavnika vlasti da se profesija novinara nominalno uvrsti u krivične zakone, kako bi novinari/ke bili efikasnije štice od napada.

Novinari i drugi medijski radnici učinkovito su zaštićeni od različitih oblika uznemiravanja u online prostoru

Rezultat za 2020: 2,63 / Rezultat za 2021: 2,57

U 2021. godini zbog govora mržnje i online prijetnji novinarima donesene su 3 osuđujuće presude, što predstavlja izvjestan napredak u radu tužilaštava i sudova odnosu na raniji period. Donošenje posebnih zakona o zabrani govora mržnje još uvijek je na nivou prijedloga pojedinih zastupnika u parlamentima. Broj prijetnji putem društvenih mreža i online nasilja nad novinarima je u porastu.

Krivični zakoni BiH, Federacije BiH i Brčko distrikta prepoznaju krivično djelo „izazivanje nacionalne (narodnosne), rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti“ i u okviru tog djela se tretiraju i slučajevi online uznemiravanja, odnosno online prijetnji novinarima. Međutim ova krivična djela se odnose samo na izazivanje ili raspirivanje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti. Krivični zakonik RS pak prepoznaje krivično djelo „javno izazivanje i podsticanje nasilja i mržnje“ u kome je određena sankcija za onog ko širi mržnju ili poziva na nasilje prema određenom licu ili grupama zbog njihove nacionalne, rasne, vjerske ili etničke pripadnosti, ali i drugih osobina, kao što su pol, seksualno opredjeljenje, invaliditet, rodni identitet itd. Ipak, online uznemiravanje i govor mržnje nisu dovoljno jasno definisani u postojećim zakonima. Pojedini političari i parlamentarci predlažu donošenje posebnih zakona o zabrani govora mržnje, što bi uključivalo i govor mržnje na društvenim mrežama i općenito na internetu.

Povećan je broj slučajeva prijetnji novinarima putem društvenih mreža, odnosno online nasilja nad novinarima/kama. Prijetnje se sve češće upućuju i ženama u akademskoj zajednici koje su aktivne i u medijima, kao i organizacijama koje se bave medijima i pitanjima sigurnosti novinara. Među slučajevima koji su u 2021. privukli najveću pažnju javnosti bilo je hapšenje i pokretanje istrage protiv Jasmina Mulahusića, državljanina Luksemburga, zbog krivičnog djela širenja nacionalne,

— INDIKATOR 3.3

vjerske i rasne netrpeljivosti. Na svojim Facebook profilima Mulahusić svakodnevno objavljuje postove u kojima širi mržnju i netrpeljivost protiv brojnih novinara/ki i medija. Nakon što su novinari reagovali podnošenjem krivičnih prijava, Tužilaštvo BiH pokrenulo je istragu protiv Mulahusića, koja još uvijek traje. U međuvremenu je Sud BiH odbio prijedlog za određivanje pritvora Mulahusiću i pustio ga na slobodu, ne određivši mu nikakve mjere zabrane. Nakon izlaska iz pritvora, Mulahusić je nastavio sa hajkom i „prozivanjem“ novinara na Facebooku, iako su mu u decembru 2021., na zahtjev istražnih organa, blokirana četiri Facebook profila. Zbog govora mržnje i prijetnji novinarima putem društvenih mreža sudovi u BiH su u 2021. izrekli ukupno 3 osuđujuće presude. S obzirom na iskustva iz prethodnih godina, kada se istragama i procesuiranju online prijetnji i uznemiravanja nije posvećivalo dovoljno pažnje, ohrabrujuće je da su tužilaštva i sudovi počeli aktivnije da se bave ovakvim slučajevima.

Istrage u svim vrstama napada i nasilja nad novinarima i drugim medijskim radnicima provode se transparentno

Rezultat za 2020: 2,73 / Rezultat za 2021: 2,73

Transparentnost nadležnih institucija nije se poboljšala u odnosu na prethodne godine. Institucije, posebno tužilaštva i sudovi, generalno su veoma šturi u davanju informacija o pojedinim slučajevima napada. Komunikacijska strategija prema novinarima i građanima i dalje ne postoji. Tužilaštva i sudovi ne daju pravovremene i detaljne informacije o statusima pojedinih slučajeva.

Podnosioci prijava/žrtve napada najčešće nemaju adekvatan pristup istražnom postupku, izuzev u pojedinim slučajevima kada izvrše pritisak na institucije i na konkretne zahtjeve upite novinarskih udruženja ili samih podnosilaca prijava tim institucijama. Informacije o tome u kojoj se fazi nalaze određeni predmeti tužilaštva i sudovi najčešće ne dostavljaju pravovremeno, a štire odgovore pravdaju time da se „u interesu istrage ne može otkrivati više informacija“. Netransparentnost pravosudnih institucija jedan je od najčešćih prigovora novinara i medija kada je riječ o saradnji sa predstavnicima institucija, a posebno Tužilaštva BiH na čiji rad se odnosi najveći broj prigovora. Pojedine institucije, poput Tužilaštva Kantona Sarajevo, traže da im se zahtjevi za pristup informacijama dostave lično ili putem pošte "zbog autorizacije odnosno nepostojanja Zakona o elektronskom pečatu". Ne postoji zajednička komunikacijska strategija kojom bi se ujednačila praksa policijskih i pravosudnih institucija u pristupu informacijama o određenim fazama istrage, odnosno procesuiranja napada na novinare/ke.

Državna tijela uspostavila kvalitetne sisteme za prikupljanje statističkih podataka u cilju suzbijanja nekažnjivosti

Rezultat za 2020: 2,42 / Rezultat za 2021: 2,42

U 2021. nije postignut nikakav napredak u pogledu sistemskog praćenja i evidentiranja napada na novinare/ke. U okviru državnih institucija i dalje nisu uspostavljene statističke baze podataka o napadima na novinare. Bh. vlasti kontinuirano dobijaju kritike od strane Evropske komisije jer ne vode evidencije o napadima na medijske radnike. Instrukcija VSTV-a BiH o posebnom klasifikovanju predmeta koji se tiču novinara/ki još uvijek nije sprovedena u okviru pravosuđa. Samo oko 27% slučajeva napada na novinare na bh. sudovima se riješi u korist novinara.

Državne institucije nemaju ovakve vrste statističkih baza podataka. Takve podatke prikupljaju isključivo profesionalne organizacije poput „BH novinara“, čija Linija za pomoć novinarima sadrži sveobuhvatnu bazu podataka napada, prijetnji i pritisaka na novinare. Izuzetak je MUP Republike Srpske, koji je uspostavio posebnu evidenciju slučajeva vezanih za novinare. U bazama podataka za rad na predmetima u pravosuđu (CMS) i dalje nema posebnog evidentiranja predmeta koji se odnose na novinare. U izvještaju Evropske komisije za 2021. naglašava se da „vlasti u BiH nisu postigle napredak u rješavanju ključnog prioriteta o jamčenju slobode izražavanja i medija i zaštiti novinara, posebno kroz osiguravanje odgovarajućeg praćenja slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima i medijskim radnicima“. Instrukcija koju je Visoko sudsko i tužilačko vijeće (VSTV) BiH donijelo na prijedlog Udruženja „BH novinari“, a kojom se nalaže sudovima, tužilaštvima i pisarnama da evidentiraju tužbe i sudske procese koji se vode protiv novinara i medija, još uvijek nije zaživjela u pravosudnim institucijama. Pravosudni djelatnici, ali i novinari smatraju da bi se registrom napada na novinare uspostavio i određeni sistem nadzora nad osobama povratnicima u slučajevima napada na novinare i onemogućavanja slobodnog rada medija. Prema podacima BH novinara, samo oko 27% slučajeva napada na novinare na bh. sudovima riješi se u korist novinara. Nisu dostupni statistički podaci podijeljeni po spolu, nacionalnosti ili drugim socio-demografskim kriterijima.

IV

Stvarna sigurnost

2,83

1.00
2.00
3.00
4.00
5.00
6.00
7.00

Postoje teški slučajevi prijetnji i stvarnih napada na novinare i medijske organizacije, uključujući ubojstva.

Nije bilo slučajeva stvarnih napada, prijetnji životu i fizičkoj sigurnosti novinara, niti drugih prijetnji i uznemiravanja novinara i medija.

35

Prijetnje i uznemiravanje koji nisu vezani za fizičku sigurnost

Ovo može obuhvatati: nadzor ili praćenje; uznemiravanje putem telefona; proizvoljno sudsko ili administrativno uznemiravanje; agresivne izjave javnih dužnosnika; drugi vidovi pritisaka koji ugrožavaju sigurnost novinara prilikom obavljanja njihovog posla. Ove vrste prijetnji ne uključuju mobing i nasilje u radnom okruženju.

Rezultat za 2020: 3,10 / Rezultat za 2021: 2,76

Uticaj političara i političkih stranaka na medije u 2021. godini doveo je do pada BiH za devet mjesta na Svjetskom indeksu medijskih sloboda. Tokom 2021. registrirano je 17 prijetnji smrću novinarima, verbalnih i drugih oblika prijetnji. Politički pritisci na novinare i medije su sve izraženiji, kao i online huškanje i orkestrirane kampanje protiv pojedinih novinara i medija na društvenim mrežama. SLAPP tužbe također postaju sve izraženiji problem.

U 2021. godini u bazi Safejournalists.net registrovano je ukupno 26 slučajeva napada, prijetnji i pritisaka na novinare i medije u Bosni i Hercegovini. Od tog broja, zabilježeno je osam slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarkama, tri više u odnosu na prethodnu godinu. Tokom 2021. bilo je ukupno 17 prijetnji smrću novinarima, verbalnih i drugih oblika prijetnji te političkih pritisaka na novinare/ke i medije. Registrovana su i dva slučaja SLAPP tužbi. Iako se ukupan broj napada i prijetnji ne razlikuje u odnosu na prethodnu, 2020. godinu, zabrinjavajući je sve otvoreniji i agresivniji uticaj političara i političkih stranaka na medije. To je ujedno glavni razlog zbog kojeg je Bosna i Hercegovina u posljednjem izvještaju Reportera bez granica na Svjetskom indeksu medijskih sloboda nazadovala za čak devet mjesta.

Lider Srpske radikalne stranke Vojislav Šešelj u emisiji Happy TV verbalno je napao novinarku RTRS-a Natašu Miljanović-Zubac, nazivajući je uvredljivim imenima. Glavna državna tužiteljica Gordana Tadić optužila je novinara Avdu Avdića za širenje nacionalne i vjerske mržnje te „pripremanje terena za likvidaciju svih onih koji smetaju paraobavještajnom mraku BiH“, a predsjednik Republike Slovenije Janez Janša na svom zvaničnom Twitter nalogu najavio je „suđenje za više krivičnih djela“ novinaru Avdiću.

Srpski član Predsjedništva BiH Milorad Dodik verbalno je napao i vrijeđao analitičarku i novinarku Tanju Topić označavajući je kao stranu plaćenicu i saradnicu strane službe.

Novinarka Milanka Kovačević prijavila je da je direktor Radio Gacko cenzurisao njen tekst, naredivši da se isti ukloni sa web-sajta. Portal sedmičnog magazina Stav nazvao je novinara Avaza Evelina Traku „teroristom“, samim tim stavljajući mu metu na čelo.

Pojedini portali objavili su uvredljive tekstove koji šire govor mržnje prema prof. dr. Lejli Turčilo i generalnoj tajnici „BH novinara“ Borki Rudić. Odbornik SNSD-a u Bileći Ljubo Vuković uputio je novinarki Jeleni Denda-Borjan nekoliko SMS-poruka uvredljivog i uznemirujućeg sadržaja. Novinar i vlasnik Face TV Senad Hadžifejzović dao je iskaz u Tužilaštvu BiH povodom prijetnji koje mu je na društvenim mrežama uputio Jasmin Mulahusić, a iskaze je u ovom slučaju dalo i još nekoliko drugih novinara.

Općinski sud u Sarajevu donio je Rješenje o izvršenju prema kojem je firmi „Avaz-roto press“, izdavaču novina Dnevni avaz, sa računa zaplijenjeno više od 212.000 KM radi naplate dosuđenih sudskih penala i troškova izvršnog postupka po tužbi za klevetu koja datira iz 2009. godine. Općinski sud u Sarajevu donio je prvostepenu presudu kojom se izriče kazna online magazinu Žurnal i njegovim urednicima Selvedinu Avdiću i Eldinu Kariću, te bivšem novinaru ovog medija Avdi Avdiću u ukupnom iznosu većem od 170.000 KM, bez kamata. Radi se također o tužbi za klevetu, koju je protiv Žurnala podnio Gordan Memija. Navedene dvije sudske odluke ozbiljno su ugrozile egzistenciju dva sarajevska medija.

Prijetnje životu i fizičkoj sigurnosti novinara

Ovo može obuhvatati: pozivanje na ubijanje novinara, njihovih prijatelja, porodice ili izvora; pozivanje na fizičke napade na novinare, njihove prijatelje, porodicu ili izvore. Prijetnje mogu biti: direktne ili upućene putem trećih strana; upućene elektronski ili u ličnoj komunikaciji; mogu biti implicitne kao i eksplicitne.

Rezultat za 2020: 2,85 / Rezultat za 2021: 2,85

Broj registriranih prijetnji smrću i fizičkoj sigurnosti novinara isti je kao u odnosu na 2020. godinu. Prijetnje novinarima upućivali su i uposlenici državnih institucija, koji su sankcionirani disciplinskim mjerama. U jednom od tih slučajeva Tužilaštvo KS donijelo je naredbu o neprovođenju istrage, procijenivši da sigurnost novinara nije bila ugrožena. Govor mržnje i prijetnje putem društvenih mreža sve su češća pojava.

U 2021. registrovano je ukupno 6 prijetnji smrću i fizičkoj sigurnosti novinara/ki, što je isti broj kao u odnosu na prethodnu godinu. Među slučajevima su i dvije prijetnje novinarima od strane uposlenika državnih institucija. Ove institucije su u skladu sa svojim internim pravilnicima sankcionisale napadače, što predstavlja pozitivan primjer netolerisanja prijetnji novinarima.

Novinarka „Žurnala“ Zinaida Đelilović dobila je direktne prijetnje od Adnana Čakalovića, službenika Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH. Čakalović je disciplinski sankcionisan mjerom 15% odbitka od plaće u trajanju od tri mjeseca. Radnik Željeznica RS-a novinaru Đorđu Vujatoviću i kameramanu koji je radio sa njim prijetio je da će im „razbiti kameru“ i da će ih „razbiti od beton“ ukoliko nastave snimanje.

Novinar Eldin Hadžović dobio je prijetnje putem Facebooka od pripadnika Oružanih snaga BiH Vahidina Hote da će ga išamarati i „sve prste čekićem polupati“. Utvrđeno je da je Hota učinio težu povredu vojne discipline, te mu je izrečena disciplinska kazna „Zaustavljanje i napredovanje u službi i unapređenju u trajanju od jedne godine“.

Kantonalno tužilaštvo Kantona Sarajevo donijelo je naredbu o neprovođenju istrage u ovom slučaju, uz obrazloženje da nema krivičnog djela ugrožavanja sigurnosti novinara.

— INDIKATOR 4.2

Na Facebook profilu u komentarima, Marko Aprcović prijetio je novinaru Draganu Bursaću da će mu „zadati metak u glavu priviri li ikada u Crnu Goru“. Urednik i vlasnik Face TV Senad Hadžifejzović podnio je krivične prijave protiv više osoba zbog političkih pritisaka i prijetnji, tj. targetiranja njega i njegovog medija kao „neprijateljskog“, antipatriotskog i propagandističkog. Protiv Jasmina Mulahusića u Tužilaštvu BiH otvorena je istraga zbog krivičnog djela izazivanja nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti, što uključuje brojne prijetnje i govor mržnje protiv novinara/ki na Facebooku.

Stvarni napadi

Ovo može obuhvatati: nanošenje fizičke ili psihičke štete, otmicu, upad u dom/ured, oduzimanje opreme, samovoljno pritvaranje, neuspješne pokušaje ubistva i sl.

Rezultat za 2020: 3,63 / Rezultat za 2021: 3,28

Nadležne institucije u 2021. pokazale su se izuzetno neefikasnim kada su u pitanju istrage i sankcionisanje fizičkih napada na novinare/ke. Kod 3 prijavljena fizička napada u 2021. nisu izrečene nikakve sankcije za napadače, niti je protiv njih pokrenuta istraga. Navedeno potvrđuje praksu iz prethodnih godina – institucije, odnosno predstavnici vlasti, još uvijek ne shvataju dovoljno ozbiljno napade na novinare.

Prijavljena su 3 fizička napada na novinare/ke, što je isti broj kao i u prethodnoj 2020. godini. U navedenim slučajevima nisu izrečene nikakve sankcije za napadače, niti je protiv njih pokrenuta istraga.

Dopisnika „O kanala“ Vahidina Mujagića policijski službenici priveli dok je snimao Rafineriju nafte u Brodu i izdali mu prekršajni nalog za neovlašteno snimanje, te zahtijevali od njega da izbriše snimke. Na skupu SNSD-a pripadnici osiguranja Milorada Dodika fizički su spriječili snimatelja portala Insajder.in da obavlja svoj posao, te ga natjerali da obriše sve snimke s kamere. Ekipe Televizije N1 iz BiH napadnuta je tokom izvještavanja o događajima sa Cetinja. Reporterka Aleksandra Tolj i snimatelj prvo su gađani kamenjem, a zatim je grupa mladića zahtijevala od reporterke da obriše snimke.

Prijetnje i napadi na medijske kuće i novinarska udruženja

Prijetnje mogu obuhvatati: uznemiravanje putem telefonskih poziva; neopravdano pravosudno ili administrativno uznemiravanje; agresivne izjave javnih zvaničnika; drugi vidovi pritisaka (natpisi, prijeteće poruke i sl.). Stvarni napadi: upad u urede, oduzeta imovina, polomljena oprema, vozila i sl.

Rezultat za 2020: 2,63 / Rezultat za 2021: 2,43

Kao novi oblik napada na medije, sve su češći hakerski napadi na news portale. Institucije još uvijek nemaju dovoljno kapaciteta da u ovakvim slučajevima identifikuju i sankcionišu napadače. Politički pritisci na medijske kuće i organizacije postaju također sve izraženiji, a na udaru su posebno lokalni javni mediji.

U 2021. zabilježeno je ukupno 6 napada i prijetnji medijskim kućama i organizacijama. Najbrojniji su bili politički pritisci na medije, a u porastu je i broj hakerskih napada na news portale.

Općinski sud u Sarajevu donio odluku da se Dnevnom avazu privremeno zabrani pisanje o privatnom životu predsjednika Suda BiH Ranka Debevca. Web-portali Žurnal, Nomad.ba i Buka, kao i portal Nezavisnih novina iz Banje Luke bili su izloženi višednevnim planiranim DDoS hakerskim napadima. Napadači u ovim slučajevima nisu identificirani.

Urednici portala Raskrinkavanje.ba, koji se bavi fact checkingom, prijavili su da im je novinar Dnevnog avaza Evelin Trako prijetio da će ih „raznijeti“. Političari otvoreno vrše pritiske i javno targetiraju pojedine medije. Zastupnici Skupštine Kantona Sarajevo tokom višesatne rasprave na sjednici otvoreno su komentarisali programske sadržaje i uređivačku politiku Televizije Sarajevo (TVSA), a predsjednik SNSD-a i član Predsjedništva BiH Milorad Dodik je BN televiziju javno etiketirao kao „dio udruženog zločinačkog poduhvata protiv RS-a“ i „najveće zlotvore u RS-u“.

Originalni naslov
Indeks sigurnosti novinara Zapadnog Balkana
Bosna i Hercegovina 2021 – Narativni izvještaj

Izdavač
Udruženje/Udruga BH novinari

Autorica
Maja Radević

Pravni ekspert
Dejan Lučka

Medijski ekspert
Borka Rudić

Lektor
Lejla Efendić

Prevodilac
Lejla Efendić

Dizajn
comma.rs

Ova publikacija je nastala uz pomoć Evropske unije i Akcije za ljudska prava. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Udruženja/Udruga BH novinari i ni na koji način se ne može smatrati da odražava stavove Evropske unije i Akcije za ljudska prava.

